

УДК 141.7:316

Тихомирова О. К.

Аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ЦІЛІ, ЗАВДАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті автор аналізує основні цілі та завдання інформаційної політики сучасної розвиненої держави. Розглядаються різноманітні детермінанти формування й реалізації інформаційної політики в умовах побудови інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформація, політика, інформаційний простір, ІКТ, мережі, інформаційні потреби.

В сучасних умовах глобалізації світу та активного розвитку інформаційного суспільства поряд з економічною інтеграцією інформаційний простір також стає спільним. Важливим є те, що, окрім конкретних держав, акторами в умовах нових реалій стають різні за характером та устроєм суб'єкти, такі як, наприклад, міждержавні об'єднання та союзи, міжнародні структури, транснаціональні корпорації, релігійні, освітні, культурні та інші організації. Постійне зростання об'єму інформації в електронному середовищі призводить до зміни не тільки інформаційних потоків, але й способів відстеження появи нової інформації, способів її відбору, зберігання, класифікації, індексації та надання у відкрите користування. Природно, що навколо всіх цих процесів виникають нові галузі права, нова культура та нова економіка. Людство, таким чином, постійно змушене створювати нові структури, які б забезпечували вирішення актуальних проблем інформаційного суспільства.

Отже, метою даної статті є аналіз цілей та завдань інформаційної політики сучасної держави в умовах побудови інформаційного суспільства, а також розгляд перспектив її ефективної реалізації.

Інформаційна політика будь-якої держави за своєю сутністю має відображати й враховувати інтереси громадян, громадських організацій та рухів, державних органів влади та органів місцевого самоврядування, державних організацій й комерційних структур. Відповідно до такої мети і формулюються завдання державної інформаційної політики.

Водночас, на думку українського дослідника Ю. М. Іванченка, на стан будь-якої інформаційної сфери може впливати рівень політичної боротьби в країні. В такому випадку він пропонує розглядати інформаційне суспільство як «продовження революції індустріального та постіндустріального суспільства, де спостерігається швидке зростання секторів створення та споживання інформації, що перетворюється на один із найважливіших ресурсів, поряд з енергією та корисними копалинами. За ступенем споживання цього стратегічного ресурсу нині у світі оцінюється ступінь розвинутості країни, її економічний та політичний потенціал» [1].

Проблематиці інформаційного суспільства присвячено багато праць як українських, так і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних варто виокремити наукові розвідки І. Аристової, В. Богуша, Г. Виноградової, О. Дубаса, Є. Макаренка, О. Сосніна, Г. Почепцова, О. Юдіна. Але, враховуючи актуальність даного питання, ця тема ще довго буде відкритою для науковців.

Розглядаючи безпосередньо у нашому дослідженні цілі та завдання державної інформаційної політики, зауважимо, що серед вагомих факторів, які впливають на їх формулювання, можна виокремити наступні:

- рівень розвитку інформаційних технологій та їх доступність як для державних і недержавних структур, так і для населення;
- наявність у державі нормативно-правового регулювання інформаційного простору;
- існування проблеми цифрової нерівності та шляхи її вирішення в державі.

Зупинимося детальніше на кожному з цих факторів:

1) ті держави, які обрали за пріоритет широке використання інформаційних технологій для власного розвитку, безперечно отримали зиск від глобалізації. Водночас, аналіз міжнародного досвіду застосування інформаційних технологій показує, що не існує універсальної успішної програми розвитку інформаційного суспільства. Кожна стратегічна програма або план мають бути індивідуальними та враховувати особливості країни чи регіону.

В даному контексті можна говорити про так звану «електронну готовність», тобто готовність суспільства до розвитку технології і реалізації державної політики в інформаційній сфері. За визначенням ЮНЕСКО, електронна готовність визначає ступінь готовності країни виступати в якості ініціативного представника в різноманітних секторах і на різних рівнях інформаційного суспільства, а також вигідно

використовувати можливості, що надає нове економічне й технологічне середовище [2, с. 73].

До елементів, необхідних для електронної готовності входять:— доступ до інфраструктури інформаційно-комунікаційних технологій: апаратному та програмному забезпеченню, з'єднанню тощо;— навчання використовувати інформаційно-комунікаційні технології (не тільки технічна грамотність, але й знання основ управління підприємством з використанням ІКТ);— освіта та підготовка протягом всього життя в галузі професій, навичок та посад, пов'язаних з інформаційним суспільством;— доступ до державної інформації та державних ініціатив, пов'язаних з інформаційним суспільством.

На думку дослідників, важливо усвідомлювати значення готовності національної, регіональної чи місцевої спільноти до інформаційного суспільства та здійснювати оцінку на основі об'єктивних критеріїв для того, щоб визначити основні параметри цієї готовності [2, с. 74].

2) другий фактор— наявність у державі нормативно-правового регулювання інформаційного простору є дуже важливим, особливо для країн, що розвиваються. Західні країни сьогодні йдуть шляхом цілеспрямованого нормативно-правового врегулювання відносин у власному національному інформаційному просторі, приймають відповідні законодавчі акти, реформують органи державної влади, що відповідальні за формування та реалізацію інформаційної політики. Водночас, складною проблемою є узгодженість правових норм у співробітництві країн та спільнот й упорядкування їхніх відносин у електронно-інформаційному середовищі.

Сучасні дослідження вітчизняних вчених, таких як В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець, М. Коваль, Ю. Базанов, Є. Макаренко, дозволяють говорити про актуальність створення єдиного законодавства та нормативно-правової бази щодо становлення в державі основ інформаційного суспільства, яке комплексно відображало б зміни в суспільному житті під впливом розвитку технологій і мереж [3; 4].

Щодо ситуації в даній галузі безпосередньо в Україні український вчений В. Брижко справедливо зазначає, що «у зв'язку з активним застосуванням різних видів, методів і засобів підвищення ефективності інформаційної діяльності інформаційна сфера потребує злагоженіших підходів до впорядкування відносин не тільки в традиційній інформаційній діяльності чи інформатизації, а й у всій інформаційній сфері. Це зумовлює необхідність удосконалювати концептуальні підходи

й упорядкувати відносини в усьому інформаційному просторі України на рівні кодифікованого акту» [5].

3) не менш важливим є й фактор наявності у суспільстві проблеми цифрової нерівності, а також шляхи її вирішення на державному рівні. Цю проблему вже піднімають українські вчені, зокрема І. Девтеров, А. Колодюк, А. Сіленко, Л. Городенко та інші.

В загальному розумінні інформаційна (чи інша назва—цифрова) нерівність є наслідком нерівного доступу до інформаційних ресурсів в усьому світі. Зокрема, ЮНЕСКО визначає головні групи соціальних ознак, відповідно до яких формуються групи розривів: економічні ресурси, географія (асиметрія між міськими і сільськими зонами), вік, стать, мова, освіта, соціальні й культурні підвалини, фізична повноцінність [6].

Сьогодні вчені говорять про суперечливість самого явища цифрової нерівності. З одного боку, міжнародна спільнота реалізує різноманітні програми та заходи щодо подолання цифрової нерівності в світі. Наприклад, створення міжнародної комісії DOT Forge, яка шукає шляхи подолання нерівності країн у залученні до інформації та знань; ООН також ухвалила рішення про створення спеціального фонду для надання допомоги країнам, що розвиваються, в процесі впровадження інформаційних технологій; розроблені відповідні програми ЮНЕСКО тощо. З іншого боку, на думку української дослідниці А. Сіленко для низки країн «нинішнє технологічне відставання обернеться певними вигодами» [7].

Обґрунтовуючи таку позицію, вона зазначає, «цим країнам не потрібно робити великі вкладення у розробку високих технологій, оскільки вони можуть скористатися досягненнями країн-лідерів, закуповуючи створені там продукти комунікаційних технологій, включаючи як устаткування, так і програмне забезпечення. При цьому вони одержують можливість, оминаючи проміжні етапи вдосконалювання цих продуктів, використовувати найефективніші, передові розробки» [7].

Ці три фактори є, звичайно, не єдиними впливовими чинниками формування цілей та задач інформаційної політики будь-якої держави. Але, на нашу думку, вони є визначальними і глобальними. Загалом же для розробки державної інформаційної політики необхідно розвивати та здійснювати діяльність, створювати інформацію й обмінюватися нею, залучати до цього процесу людей, спільноти та установи. Цей процес є дуже складним і обумовлений зовнішніми політичними

та економічними факторами, національними умовами й внутрішніми факторами, а також інтересами різних секторів суспільства.

У провідних західних країнах державна інформаційна політика має чіткі завдання, що сформувався на ґрунті здобутків та пріоритетів конкретної країни у інформаційному полі. Зокрема, загальними напрямками та цілями європейської інформаційної політики є [8]:—забезпечення доступу до інформації;—створення національного інформаційного потенціалу;—використання інформаційних ресурсів у національних інтересах;—створення загальної системи охорони інформації;—сприяння міжнародного співробітництву в галузі комунікації та інформації;—гарантії інформаційного суверенітету держави;—розвиток інформаційної інфраструктури.

Ґрунтуючись на наукових дослідженнях інших вчених, та з метою продемонструвати, наскільки ми праві у своєму висновку щодо чинників формування інформаційної політики, зробимо короткий огляд завдань державної інформаційної політики на прикладі країн Заходу [4].

У Великобританії інформаційна політика спрямована на вдосконалення умов конкуренції на інформаційному ринку, підвищення ефективності інформаційних послуг та впровадження інформаційних технологій у державне управління. Останнім часом актуальним для Британії також стало завдання захисту інтересів споживача в комп'ютерних системах та мережах.

Німеччина, враховуючи важливість інформаційних процесів для сучасного суспільства, впровадила чотири цільові програми, кожна з яких на певному етапі вирішувала актуальні проблеми побудови інформаційного суспільства у цій державі. Сьогодні ж одним із завдань німецької інформаційної політики є сприяння розвитку національних мереж поза межами Німеччини, зокрема, у країнах СНД та «третього світу».

Інформаційна політика США спрямована на впорядкування інформаційних потоків в політичній, економічній, науковій, військовій галузях з метою збалансованості державного контролю і свободи підприємницької діяльності. Інформація розглядається як один з національних ресурсів, а системи, що забезпечують її створення, оброблення й поширення, розглядаються як головний стратегічний фактор розвитку індустрії інформації та побудови інформаційної інфраструктури [5, с. 34].

Цікавим є також досвід Ісландії, яка більше 15 років тому визначила глобальну мету власної інформаційної політики, заявивши при цьому

про прагнення вивести країну в число світових лідерів за використанням ІКТ для підвищення добробуту людей. Було сформульовано п'ять основних завдань:— інформаційне суспільство стане доступним для жителів Ісландії. Це передбачає, що його переваги будуть використовуватися для зміцнення демократії й підвищення рівня життя на благо суспільства та економіки Ісландії. Інформаційні технології будуть застосовуватися в інноваційних розробках, охороні здоров'я, науці, мистецтві та всіх інших сферах повсякденного життя;— буде забезпечено повна рівність державного й приватного секторів у сфері інформаційних технологій та послуг. Використовуючи інформаційні технології, уряд буде сприяти отриманню рівному доступу до державної інформації та державних послуг;— ІКТ будуть використовуватися для підвищення конкурентоспроможності економіки Ісландії, збільшення об'єму виробництва та розповсюдження інноваційної діяльності Ісландії за межі країни;— освітня система адаптується до нової соціальної динаміки, і в загальній освіті основну увагу буде приділено використанню переваг інформаційного суспільства, водночас буде забезпечено збереження мови та культури;— законодавча й нормативна база, а також методи роботи будуть переглянуті із врахуванням інформаційних технологій для того, щоб сприяти технічному прогресу та забезпечити захист прав окремих громадян й компаній [2, с. 27–28].

Швецька програма «Інформаційне суспільство Швеції» ставить такі завдання перед державою:— конструктивний вплив ІКТ на суспільство;— широке використання ІКТ у повсякденному житті;— поширення інформації про новітні ІКТ з метою інформування населення.

Основною ідеєю Національної програми Швеції є «Інформаційне суспільство для всіх», відповідно— уряд має вивести країну на провідне місце у світі за розвитком та становленням інформаційного суспільства для всіх верств населення. У Швеції згідно з національною стратегією інформаційні технології мають сприяти зайнятості населення, регіональному розвитку, правосуддю та демократії, підвищенню якості життя, становленню гендерної рівності, покращенню громадського управління, забезпеченню сталого розвитку суспільства, поліпшенню навчання та використанню здобутків глобалізації [9, с. 5].

Російський вектор побудови інформаційного суспільства визначається проголошеними у Концепції державної інформаційної політики Російської Федерації завданнями [10]:— модернізація інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури;— розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій;— ефективне формування та вико-

ристання національних інформаційних ресурсів і забезпечення широкого, вільного доступу до них;—забезпечення громадян суспільно значимою інформацією та розвиток незалежних засобів масової інформації;—підготовка людини до життя і праці в інформаційному суспільстві;—створення необхідної нормативно-правової бази побудови інформаційного суспільства.

Водночас, для ефективної реалізації державної інформаційної політики в РФ мають бути залучені ЗМІ як одні із важливих джерел і каналів передачі інформації. В рамках державної інформаційної політики діяльність ЗМІ має бути направлена, в першу чергу, на консолідацію суспільства. Але для виправдання всіх надій щодо ефективності інформаційної політики, необхідно розробити її наукову базу, вдосконалити законодавство у сфері інформації та інформатизації й створити спеціальний орган, відповідальний за єдину державну інформаційну політику.

Що стосується України, то згідно із Законом України про інформацію [11], головними цілями державної інформаційної політики є:

- забезпечення доступу громадян до інформації;
- створення національних систем і мереж інформації;
- зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності;
- забезпечення ефективного використання інформації;
- сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів;
- створення загальної системи охорони інформації;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України;
- сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців.

Сьогодні в Україні фактично сформульовано й законодавчо закріплено основні принципи, завдання та стратегічні напрямки державної інформаційної політики, засновано державні установи відповідної компетенції, ухвалено цілу низку концепцій, програм та планів дій. Але разом з тим, українська державна інформаційна політика характеризується нескоординованістю діяльності різних відомств, різноспрямованістю, непослідовністю та непрозорістю в реалізації запланованих заходів.

Загалом, у будь-якій державі інформаційна політика, що не відповідає національним інтересам, не здатна задовольнити інформаційні потреби своїх громадян, є досить вагомою загрозою інформаційній безпеці власне державі та суспільству зокрема. Саме тому важливим є

завдання підвищення рівня довіри до держави та влади за допомогою постійного й об'єктивного інформування громадян відносно реальних досягнень в суспільно-політичній та соціально-економічній сферах.

Отже, мета та завдання державної інформаційної політики містять в собі як регіональні, так і глобальні складові. Постійний розвиток технологій, наукові здобутки, зміна традиційних економічних відносин вимагають від кожної держави постійного перегляду власних перспектив входження в глобальний інформаційний простір.

Список використаних джерел:

1. Іванченко Ю. М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні. / Ю. Іванченко// електронний ресурс: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2005-2/txts/phil0/05ijmipu.pdf>
2. Национальная информационная политика: базовая модель. Перевод с английского. — М.: МЦБС, 2010. — 172 с.
3. Е-майбутнє та інформаційне право / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець, М. Коваль, Ю. Базанов; за ред. М. Швеця. — 2-ге вид., доп. — К.: НДЦПІ АПрН України, 2006. — 234 с.
4. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика: монографія. — К.: Наша культура і наука, 2000. — 368 с.
5. Брижко В. До питання сучасної інформаційної політики / Валерій Брижко // Вісник Академії управління МВС. — № 2. — 2009. — С. 27–47.
6. Towards Knowledge Societies. — Paris: UNESCO Publishing, 2005. — 220 p.
7. Сіленко А. Цифрова нерівність як глобальна соціально-політична проблема. // Політичний менеджмент. — №4–5 (55–56) — електронний ресурс: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=58&c=1238>
8. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський та ін. — К.: Знання України, 2004. — Т. 1. — 760 с.
9. Seipel P. Copyright, Information Technology, and the Edifice of Knowledge. — Sweden, 1998. — P. 1–25.
10. Концепция государственной информационной политики Российской Федерации. Одобрено Комитетом Государственной Думы по информационной политике и связи (15 октября 1998 г.) и Постоянной палатой по государственной информационной политике Политического консультативного совета при

-
- Президенте Российской Федерации (21 декабря 1998 г.) // электронный ресурс: <http://www.nbuv.gov.ua/law/98ru-gip.html>
11. Закон України про інформацію // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2013 р.

Тихомирова А. К. Информационная политика государства: цели, задачи и перспективы

В статье автор анализирует основные цели и задачи информационной политики современного развитого государства. Рассматриваются различные детерминанты формирования и реализации информационной политики в условиях построения информационного общества.

Ключевые слова: информация, политика, информационное пространство, ИКТ, сети, информационные потребности.

Tykhomirova O. K. Information policy: aims, objectives and prospects

In the article the author analyses primary purposes and tasks of information policy of the modern developed state. The author also analyses different determinants of formation and realization of information policy in the information society.

Keywords: information, policy, informative space, ICT, networks, informative needs.

© Тихомирова О. К., 2014